

דף קיג

'דבר תורה שוטה מתגרשת, מידי דהוה אפקחת בעל כרחה, ומה טעם אמרו אינה מגורשת? שלא ינהגו בה מנהג הפקר. היכי דמי? אילימא דיודעת לשמור גיטה ויודעת לשמור עצמה, מי נהגי בה מנהג הפקר? אלא דאין יודעת'... — לכאורה מוכח מכאן שכל שיודעת לשמור עצמה (היינו, שמירה מזנות. כמוש"כ בתשובת הגרש"ז מלאדי) ולשמור את גיטה — מתגרשת, הגם שיש בה סימני שטות אחרים, המוזכרים בגמרא ובפוסקים, שלגבי שאר מצוות התורה נחשבת כשוטה גמורה. וזה שמקשה הגמרא, אם יודעת לשמור עצמה וגיטה, וכבר אין קיים הטעם שמא ינהגו בה מנהג הפקר, אף ש'שוטה' היא, תוכל לקבל גט. (מתוך מכתב הגר"י מרצבך זצ"ל לגר"ע גרודינסקי זצ"ל, בדבר התר לתת גט לאשה שנשתתה. והסכים עמו בהוכחה זו בתשובתו אליו — אהיעור ח"ג יז).

*

נישואי חרש ו/או חרשת — לקט דינים

מבואר במשנה ובגמרא שאף על פי שחרש או חרשת אינם בני-דעת לקנות ולהקנות, תקנו להם חכמים נישואין. כדי שלא יישארו בגפם כל חייהם, ויבטלו מיישוב העולם (אם כי טעם זה לא מוזכר בפרוש בגמ' וברש"י אלא לענין חרש, י"ל דה"ה לתקנה שתקנו לחרשת. וכן כתב הרמב"ם (יבום ה, כג). ובלבוש (אה"ע מד) כתב הטעם לחרשת — שלא ינהגו בה מנהג הפקר).

דיני האישות של נישואין אלה, החובות והזכויות של בני הזוג, וכל שאר ההלכות המסתעפות, נידונו בארוכה בפוסקים. והרי מעט מן השאלות שדנו בהם הפוסקים האחרונים, עד לימינו אלה. כתב ה'נודע-ביהודה' שאם אדם גדול בר-דעת יעמוד על גבי החרש בעת הקידושין, וילמדו לקדש, באופן שיקדש הלה על דעתו — חלים הקידושין מדין תורה. והרבה אחרונים דחו דבריו בתוקף. (בית מאיר; חתם סופר; הגר"ם מבריסק; אור שמח; מנחת ברוך ועוד).

נחלקו אחרונים בפקח שקידש אשה עבור חרש, האם מועילים הקידושין מדאורייתא מדין זכיה לאדם, עם דעת אחרת מקנה (שו"ת שואל ומשיב; מהרש"ם; ר"מ מגור ועוד).

נחלקו אחרונים אם אשת חרש שזנתה — הולד ממזר מדרבנן, או שמא אין כלל ממזרות באשת איש הנשואה מדרבנן. (ויש לחקור אם קידושי חרש אחר יתפשו בה, שיש לומר שאינה חמורה יותר מחייבי לאוין שתופשים בהם קידושין, או שמא מכל מקום 'אשת איש' היא מדרבנן, ואין חומרת האיסור מעלה ומורידה — וע' חלקת יואב ריש הספר).

גם בנישואי חרש או חרשת, חל חרם דרבנן גרשום שלא לישא אשה נוספת (שו"ת בית יצחק; מהרש"ם ועוד).

נחלקו פוסקי דורנו אם חיוב חרש במזונות בניו הקטנים, מעיקר תקנת חכמים הוא, או שמא מדין צדקה בלבד, ולא מעצם התקנה. (ר' פסקי-דין-רבניים כרך ה — הגר"ש אלישיב שליט"א והגר"א גולדשמיט והגר"ש ישראל ז"ל).

דנו פוסקים אחרונים בנוגע לברכת האירוסין ולטעימת היין בנישואי חרש לפקחת, כיון שהחתן אינו שומע הברכה. וקל וחומר לנישואי חרש וחרשת, שהחתן והכלה שניהם אינם שומעים הברכות ואינם בני מצוות. אך הכל מודים בברכות חתנים, שמברכים אותן, שלא נתקנו בשביל החתן בלבד, אלא לכל המסובין.

כמו כן נחלקו האחרונים בנוגע לחרש שלמד בבית ספר לחרשים, והוא מבין דבר — אם קידושיו קידושין מהתורה. וגם אצל גדולי פוסקי דורנו נחלקו הדעות בדבר. יש שפסקו (הגר"י וינברג והגרש"ז

אויערבך, הגר"ש אלישיב והגר"פ שיינברג) שאם יודע ליצור קשר עם בני אדם, בתנועות שפתים וידים, ואנשים מבינים אותו, ומתעסק במלאכה כאחד האדם ומתנהג כבר-דעת — הרי הוא פיקח לכל דבריו. ויש שפקפקו בדבר (ע' שו"ת מהר"י שטייף; היכל יצחק; יחזק דעת; 'הלכות נדה' בשם הגר"מ פינטשין). ואף לדעת הדנים אותו כפיקח, אם אין מבינים אותו אלא יודעיו ומכיריו הקרובים אליו — יש מי שהסתפק בדבר (מנחת שלמה לד).

כל הכתוב כאן, לוקט מתוך אנצ. הלכתית-רפואית (לד"ר שטיינברג) — ערך 'חרש'.

דף קיד

הפרשת קטן מאיסורים — סיכומי שיטות

סוגיתנו דנה בענין קטן האוכל נבלות, האם בית דין מצווים להפרישו אם לאו. במהלך הסוגיא נידחו הנסיונות להוכיח כאחד מן הצדדים. ולא ברור מן הגמרא מהי מסקנת ההלכה. מה שנראה ברור מן הסוגיא לפום ריהטא, שבאיסור דרבנן הכל מודים שאין בית דין מצווין להפרישו. [כגון באיסורים המובאים בסוגיא: תולש בשבת מעציץ שאינו נקוב, מעביר בכרמלית, איסור דמאי, אכילת תרומה דרבנן שהיא טמאה].

כמו כן מבואר בסוגיא, שספיית איסור לקטן בידים אסורה לכל הדעות. ולא זו בלבד, אלא קטן המכבה דליקה בשבת לדעת אביו, גם זה אסור לכולי עלמא 'דהוה כאילו מצוהו לעשות' (רש"י). (יש שכתבו (ערשב"א שבת) שטעם האיסור משום 'לא תעשה כל מלאכה... אתה ובנך ובתך' ולפי שיטה זו אין ראייה מכאן לכל התורה שבכגון זה נחשב כמאכילו בידים).

עד כאן ממה שנראה מפשטות דברי הגמרא. אולם הדברים מורכבים יותר לאור דברי הראשונים כאן ובמסכת שבת (קכא) ובשאר חיבוריהם. ננסה בעז"ה להבהיר ולסכם את השיטות השונות, ומסקנת ההלכה.

הראשונים הקשו על עיקר הנידון בגמרא, הלא האב חייב לחנך את בנו למצוות התורה, קל וחומר שחייב למונעו ולהפרישו מן האיסורים, שהרי לא מסתבר כלל שיאכל הבן נבלות וטרפות מחד, ומאידך יתחייב בתפילה ובציצית וכדומה? על שאלה זו מצאנו שלשה תירוצים עיקריים:

תירוץ הרמב"ם (הל' מאכלות אסורות פ"ז. וכפי הסבר הבית יוסף או"ח שמג. ע"ש באריכות), שיש לחלק בין האב לאנשים אחרים. כל הנידון בסוגיתנו הוא רק לגבי אחרים ('בית דין') שאינם מצווים בחינוכו. אבל האב (ונחלקו ראשונים ואחרונים אם גם האם מצווה על חינוך בניה) אכן חייב להפרישו ולגזור בבנו כדי לחנכו. (וכבר הקשה הרשב"א מן הברייתא ד'בן חבר שרגיל לילך אצל אבי אמו'. וצריכים לומר להרמב"ם שסברת 'בדמאי הקילו' וכו', תקפה גם כלפי האב — בית מאיר (שמג). או יש ליישב באופנים אחרים — ע' באחרונים. ויש מפרשים בדעת הרמב"ם באופן אחר, שכל שעושה לדעת אביו, ב"ד מצווים להפרישו, וכל שאינו עושה לדעת אביו — אינם מצווים. עפ"י שלטי הגבורים שבת קכא).

כשיטה זו נפסק להלכה בשולחן ערוך (או"ח שמג), שהאב מצווה להפריש את בנו מאיסור, אם כי בית דין או אנשים אחרים, אינם מצווים בכך (שהלכה 'קטן האוכל נבלות' — אין ב"ד מצווין להפרישו' כמעשה דרבי פדת. וכן פסקו רוב-ככל הראשונים והפוסקים, כמבואר בבית יוסף).

ובאיסורים דרבנן, אף שמהברייתות המובאות בסוגיתנו נראה שאפילו האב אינו חייב להפרישו [כבן החבר שאוכל אצל אבי אמו תרומה טמאה], פסקו גדולי האחרונים שאין הדבר כן אלא חייב להפרישו, כשם שמצווה בחינוך הבן במצוות שמדרבנן (בית יוסף, ט"ז ועוד, וכ"פ במשנה ברורה שם. וכבר תמה עליהם בבית מאיר מסוגיתנו. וצ"ל שהם מעמידים בקטן שאינו בר-הבנה כלל, ואין בו דין חינוך לאיסורין. וע'